

اظهار نظر کارشناسی درباره:
**«طرح الزام دولت به اقدام قانونی علیه شرکت‌هایی که به تحریم‌های
 ضدایرانی ایالات متحده آمریکا پیوسته‌اند»**

مقدمه

با فرارسیدن روز اجرای برجام و تعلیق تحریم‌های هسته‌ای، زمینه اقتصادی برای جذب همکاری اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی اعم از خصوصی و دولتی فراهم شد. دستگاه‌های اجرایی کشور بسته به نیازهای فنی، مالی، خدماتی و... با همکاری سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران شروع به تعریف پروژه‌های همکاری بین‌المللی کردند. با توجه به چشم‌انداز مثبت تعاملات بین‌المللی در سایه تعلیق تحریم‌ها و همچنین به‌واسطه عطش دستگاه‌ها در راستای رفع نیازهای خود، توجه به موضوع بازگشت احتمالی تحریم‌ها، آن‌طور که بایدوشاید در قراردادهای همکاری خارجی گنجانده نشد؛ حتی در مواردی که دستگاه‌ها نسبت به موضوع اسنپ بک^۱ حساسیت داشتند و تلاش می‌کردند این موضوع در قرارداد گنجانده شود و از طریق آن برای شرکت یا بانک خارجی تعهداتی ایجاد کنند معمولاً طرف خارجی زیر بار نمی‌رفت. محرمانه نگاه داشتن مفاد اغلب این قراردادها نیز موجب شد نظارت عمومی و مطالبه مردمی نسبت به این موضوع انجام نشود.

با گذشت زمان و روی کار آمدن ترامپ در آمریکا زمزمه‌های خروج از برجام شنیده شد. بسیاری از شرکت‌های خارجی فعال در ایران، پیش از خروج رسمی آمریکا از برجام، کسب‌وکار خود را جمع کرده و از ایران خارج شدند؛ بقیه شرکت‌ها (عمدتاً شرکت‌های بزرگ) پس از خروج آمریکا از برجام و در موعد ۳ ماهه و ۶ ماهه پس از آن به فعالیت خود در ایران خاتمه دادند.

اطلاعات جامعی در مورد ضرر و زیان تحمیل شده به شرکت‌های ایرانی در نتیجه خروج غیرمنتظره شرکت‌های خارجی در دست نیست، اما می‌توان ادعا کرد که به‌واسطه خاتمه ناگهانی فعالیت این شرکت‌ها، ضرر و زیان قابل توجهی به اقتصاد ایران وارد شد و بسیاری از فرایندهای تولیدی و خدماتی متوقف شد.

خروج ناگهانی آمریکا از برجام و خاتمه فعالیت شرکت‌های خارجی در ایران، یکی از موضوعاتی است که باید از آن درس گرفت و همچنین باید از طریق قاعده‌گذاری‌های کارآمد، اولاً از تکرار آن جلوگیری کرد و ثانیاً همکاری‌ها و تعاملات آتی را منوط به جبران خسارت‌های گذشته نمود. در ادامه پس از نقد و بررسی طرح، پیشنهادهایی جهت رفع دغدغه‌های فوق ارائه شده است.

مشخصات طرح

دوره دهم - سال چهارم

شماره ثبت:

۶۰۷

شماره چاپ:

۱۴۷۵

تاریخ چاپ:

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر مطالعات اقتصادی
سایر دفاتر:
مطالعات زیربنایی
مطالعات انرژی، صنعت
و معدن

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۶۶۳۰

تاریخ انتشار:

۱۳۹۸/۷/۸

۱. سازوکار بازگشت تحریم‌ها علیه ایران مطابق مفاد برجام.

مفاد طرح

ماده واحده - در قراردادهای تجاری دولت یا شرکت‌های تابعه جمهوری اسلامی ایران با شرکت‌ها و طرف‌های خارجی، شرکت‌ها و طرف‌های خارجی در صورت عدم پایبندی به قرارداد، به بهانه تحریم‌های ضدایرانی ایالات متحده آمریکا، متعهد به پرداخت جریمه؛ معادل درصدی از کل قرارداد گردند. ضمناً هر شرکتی که از قوانین تحریمی آمریکا علیه ایران تبعیت کند و به تعهدات خود عمل ننماید برای هرگونه قرارداد جدید در آینده با دولت جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های داخلی، مشمول جریمه معادل درصدی از کل قرارداد آینده‌اش گشته و در اولویت ثانویه نسبت به شرکت‌هایی که از قوانین تحریمی ایالات متحده آمریکا تبعیت نکرده‌اند قرار می‌گیرند.

نقد و بررسی طرح

قاعده‌گذاری اقتصادی صحیح اقتضا دارد که کنشگران خوش‌رفتار تشویق و کنشگران بدرفتار تنبیه شوند؛ متأسفانه در موضوع تعاملات خارجی، معمولاً خلاف این قاعده روی می‌دهد. شرکت‌های بزرگ خارجی که در دوره‌های مختلف خلف وعده کرده‌اند، پس از یک گشایش سیاسی و اقتصادی، مجدداً در صدر لیست شرکت‌های پیشنهادی طرف تعامل قرار می‌گیرند. مثال بارز این ادعا، شرکت‌های فرانسوی توتال و پژو هستند که پس از برجام، علی‌رغم بدعهدی‌های پیشین مجدداً پروژه‌های بزرگی را در ایران در اختیار گرفتند. لذا باید گفت که نفس وضع جریمه و مجازات علیه شرکت‌های بدرفتار خارجی از طریق قاعده‌گذاری حقوقی، امری مقبول و پسندیده است. اما این قاعده‌گذاری حقوقی باید **دو ویژگی مهم** داشته باشد:

۱. به‌گونه‌ای باشد که هزینه سیاسی و اقتصادی هر دو تصمیم‌گیر را افزایش دهد:
 - الف) خروج شرکت خارجی فعال در ایران، (ب) ورود مجدد شرکت بدرفتار به اقتصاد ایران.
 ۲. به‌گونه‌ای نباشد که دست مسئولان اجرایی را در زمان عقد قراردادهای مهم ببندد؛ به‌بیان دیگر این قاعده‌گذاری‌ها نباید منجر به خودتحریمی شود. چه‌بسا در شرایط **خاص**، عقد قرارداد با یک شرکت خارجی در یک حوزه راهبردی مستلزم نادیده انگاشتن رفتارهای پیشین آن شرکت باشد.
- لذا می‌توان گفت که دو ویژگی فوق در حقیقت باعث توازن و تعادل در موضوع قراردادهای همکاری خارجی خواهند شد که از یک طرف هزینه شرکت‌های خارجی را در شرایط تصمیم‌های یک‌جانبه افزایش می‌دهد و از طرف دیگر دست مسئولان اجرایی را در راستای تأمین نیازهای کشور باز می‌گذارد.
- نکته دیگر آنکه ضروری است سطح همکاری پیشین شرکت‌های خارجی، در نوع قاعده‌گذاری‌های آتی لحاظ شود. در این راستا باید بین سه نوع همکاری تفاوت قائل شد:

۱. شرکت‌هایی که به‌موجب تحریم‌های آمریکا از اقتصاد ایران خارج شده و قرارداد با طرف ایرانی را یک‌طرفه فسخ کردند.
۲. شرکت‌هایی که برای اولین بار وارد تعامل با اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی می‌شوند.
۳. شرکت‌هایی که به‌رغم تحریم‌های آمریکا به فعالیت خود در ایران ادامه داده‌اند.

پیشنهاد حکم جایگزین ماده واحد

در نهایت با هدف تحقق مطالب و نکات فوق، پیشنهاد می‌شود متن طرح به شرح زیر تغییر کند:

«ماده واحد - عقد قرارداد بین دستگاه‌های دولتی و شرکت‌های تابعه جمهوری اسلامی ایران با شرکت‌ها و طرف‌های خارجی، علاوه بر قواعد و مقررات عمومی، منوط به رعایت قواعد زیر است:

الف) اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی که به موجب تحریم‌های آمریکا، قرارداد با طرف ایرانی را یک‌طرفه فسخ کرده‌اند، در صورت تمایل به تعامل مجدد با اقتصاد ایران، موارد چهارگانه زیر براساس تبصره «۱» ماده واحد در مورد آنها اجرایی می‌شود:

- پرداخت کلیه ضرر و زیان‌های مالی، تجهیزاتی و خدماتی وارد شده به اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی که در نتیجه خروج یک‌طرفه شرکت مذکور از قرارداد، به اقتصاد ایران وارد است (به‌عنوان درصدی از کل قرارداد آتی شرکت)

- تعهد شخص حقیقی یا حقوقی خارجی به عدم تبعیت از تحریم‌های آمریکا (درج در قرارداد)

- تعهد شخص حقیقی یا حقوقی خارجی به پرداخت جریمه قابل توجه در صورت تصمیم به فسخ یک‌طرفه قرارداد در نتیجه تحریم‌های آمریکا

- جانمایی چنین شرکت‌هایی در اولویت ثانویه نسبت به اشخاص موضوع بندهای «ب» و «ج» این ماده

ب) اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی که برای اولین بار وارد تعامل با اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی می‌شوند

مکلف به رعایت موارد زیر هستند:

- تعهد شخص حقیقی یا حقوقی خارجی به عدم تبعیت از تحریم‌های آمریکا (درج در قرارداد)

- تعهد شخص حقیقی یا حقوقی خارجی به پرداخت جریمه حداکثر تا دو برابر سرمایه‌گذاری برنامه‌ریزی شده در صورت تصمیم به فسخ یک‌طرفه قرارداد در نتیجه تحریم‌های آمریکا

ج) اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی که به‌رغم تحریم‌های آمریکا به فعالیت خود در ایران ادامه دادند، مشمول مشوق‌هایی نظیر معافیت‌های مالیاتی یا مالیات ترجیحی، خدمات زیربنایی ارزان‌قیمت، خدمات مالی و... خواهند بود. جزئیات این مشوق‌ها مطابق آیین‌نامه‌ای است که به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

تبصره «۱» - جانمایی اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی متقاضی همکاری اقتصادی با ایران در گروه‌های سه‌گانه فوق و همچنین نظارت بر رعایت الزامات و قواعد فوق، برعهده سازمان سرمایه‌گذاری خارجی و کمک‌های فنی ایران خواهد بود. بنا به ضرورت، به پیشنهاد بالاترین مقام اجرایی دستگاه طرف قرارداد با اشخاص خارجی و با موافقت شورایی متشکل از معاون اول رئیس‌جمهور، وزیر صنعت، معدن و تجارت، رئیس سازمان سرمایه‌گذاری خارجی و کمک‌های فنی ایران و یکی از وزرای دولت (متناسب با موضوع قرارداد)، عقد قرارداد با اشخاص خارجی بدون رعایت برخی از الزامات مطرح شده ذیل بندهای «الف»، «ب» و «ج» بلامانع است.

تبصره «۲» - دولت موظف است گزارش اجرای این قانون، مشتمل بر موارد استثنای شده به استناد ذیل تبصره «۱»

این ماده را به صورت سالیانه به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.»